

222161
Seria C.

222161
No. 30.

CUNOSTINTE FOLOSITOARE

Seria C.

DIN LUMEA LARGĂ

NUM. DIRECTIV. REDACTORIALĂ A D-LUI PROF. UNIVERSITAR
I. SIMIONESCU

BCU Cluj / Central University Library Cluj

MACEDO-ROMÂNII

SAU

AROMÂNII

DE

TACHE PAPAHAGI

Profesor. București

Seria C.

CARTEA ROMÂNESCĂ

No. 30.

„CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE”

Fiecare broșură de 32 pag. cu figuri, costă numai 5 lei. Se primesc și comenzi directe prin mandat postal pe adresa „CARTEA ROMÂNEASCĂ” B-două Academiei 3, București; și se dă o broșură gratis aceluia care cumpără deodată 5 broșuri.

Seria A. „Știința pentru toți”.

- no. 1. Cum era omul primitiv de *I. Simionescu*.
- „ 2. Viata omului primitiv de *I. Simionescu*.
- „ 3. Gazurile natura e de *I. Simionescu*.
- „ 4. Albulnele de *T. A. Băărdău*.
- „ 5. Diabetul, ingrășarea, gâlbănirea de *Dr. Căhănescu*.
- „ 6. Raze vizibile și invizibile de *C. V. Gheorghiu*.
- „ 7. Viata microbilor de *Dr. I. Gheorghiu*.
- „ 8. Fumurile de *T. A. Băărdău*.
- „ 9. Viața plantelor de *I. Simionescu*.
- „ 10-11. Pas'eur de *C. Motaș*.
- „ 12. Soarele și luna de *I. Simionescu*.
- „ 13. Telefonla fără fir de *Tr. Lalescu*.
- „ 14. Porumbeli Mesageri de *V. Saaveanu*.
- „ 15. Planeta Marte de *Ion Pașa*.
- „ 16. Dela Omer la Einstein de *Generat Sc. Panaitescu*.
- „ 17. Cum vedem de *Dr. I. Giavan*.
- „ 18. Razele X de *Al. Cișman*.
- „ 19. Omul dela Căcuteni de *I. Simionescu*.
- „ 20. Protozoarele de *I. Lepși*.
- „ 21. Fulgerul și trăsnetul de *C. G. Brădeteanu*.
- „ 22. Nebuloasele gazoase de *M. E. Herovanu*.
- „ 23. Bacteriile folositoare de *I. Popu Câmpeanu*.
- „ 24. Scrisori cerești (Meteorite) de *I. Simionescu*.
- „ 25. Din istoricul electricității de *Stel. C. Ionescu*.
- „ 26. Mercur și Venus de *C. Negoiță*.
- „ 27. Reumatism și arteroscleroza de *Dr. M. Căhănescu*.
- „ 28. Oamenul de inițiativă de *Apostol D. Culea*.
- „ 29. Henri Ford de *Ing. N. Ganea*.
- „ 30. Musca de *I. Mureșanu*.
- „ 31. Ciupercile de *I. Popu Câmpeanu*.
- „ 32. Cifrele de *G. M. Iazărescu*.
- „ 33. Animale de demult de *I. Simionescu*.
- „ 34. Lămurirea potopului de *I. Simionescu*.
- „ 35. Din viața oamenilor întreprinzători de *Apostol D. Culea*.
- „ 36. Societatea națiunilor de *Artur Gorovei*.
- „ 37. Ficatul și boalele lor de *Dr. M. Căhănescu*.
- „ 38. Electrochimia și Electroliza de *N. N. Botez*.
- „ 39. Noțiuni de electricitate de *Ing. Cassetti*.

Seria C.

No. 30

CUNOȘTINȚE FOLOSITOARE
DIN LUMEA LARGA

MACEDO-ROMÂNII

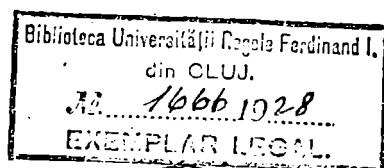
SAU

AROMÂNII

DE

TACHE PAPAHAĞI

PROFESOR - BUCUREȘTI

BUCUREȘTI

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

Cunoștințe Folositoare

este liiul

Bibliotecei ieftine, dar bogate prin cuprinsul ei.
Unica de acest fel în România, ea este trebuitoare
tuturora, punând la îndemâna oricui tot felul de
învățături.

Fiecare broșură, cu figuri,
are prețul numai de 5 lei.

Introducere

Grele și amare au fost viscolirile vremurilor pe care le-a avut de îndurat în decursul atâtor secole întregul neam românesc. Cumplit furtunat de dizlocarea în mase a atâtor năvăliri barbare ce se scurgeau ca puhoaiete, poporul român și-a văzut nu rare ori ființa lui trecând prin foc și sabie. Și totuși n'a pierit, căci înfruntat-a croic și cu îndărătnicie uimitoare întreaga vijelie de furtuni dezlănțuite asupra lui. S'a oțelit în lupte, în cari el era mânat de un instinct minunat: apărarea individualității sale naționale. Și a reușit să-și mențină până la astăzi ceji-au incredințat străbunii săi *Romanii și Dacii*, punându-se adesea sub scutul neînfrânt al munților împăduriiți de cari el și-a legat întreaga lui viață în vremuri de bejenie.

A reușit — e drept — să se strecoare acest popor român printre viscolirile timpurilor de cumpănă grea. Ceva mai mult: pe nesimțite, el s'a lățit mult în cuprinsul nordic al Daciei traiane, transformând pe calea unor expansiuni de inconștiente cuceriri păstorești ținuturi întregi în țară românească. Vitalitatea neamului nostru a reușit să-și lărgească hotarele pământului românesc și fără să recurgă la puterea armelor. Dar, dacă în nordul Dunărei constatăm această întărire și tenacitate a poporului român, pentru sudul Dunărei lucrurile devin din ce în ce mai dureroase, mai amarnice. Zbuciumatul trecut istoric s'a abătut dezastruos asupra ele-

mentului românesc sud-dunărean, împuținându-l din ce în ce mai mult, pentru ca astăzi el să se vadă pe țărmurile prăpăstiilor naționale. De unde, înainte vreme, până la stingerea imperiului româno-bulgar de sub dinastia românească a Asăneștilor, puterea neamului românesc stăpâna în sudul Dunărei pe versanturile Balcanilor și ale Pindului; după stingerea acestui imperiu fatalitatea a vrut ca Românimea sud-dunăreană să piardă din ce în ce mai mult ca număr, ca putere și ca teritoriu. O bună parte trece în Dacia lui Traian, mare parte devine Bulgari, Sârbi și chiar Albanezi și Greci, pentru ca astăzi, *din întreaga pânză de viață romană sau latină ce se întindea pe tot cuprinsul peninsulei balcanice exceptând Grecia, să nu rămână decât întristătoare și amenințate frânturi de neam românesc*. O fatalitate istorică a vrut ca astăzi, în loc ca tot nordul peninsulei balcanice să fie și el tot fără românească cu neam românesc întins până pe coastele nord-estice ale Mării Adriatice și până pe plaiurile Tesaliei, să vedem în acest sud al Dunării cum viața românească sângerează cumplit mergând spre stingere. Din tot ce a pulsat și a domnit în această peninsulă, astăzi doar mai rămân insule răzlețe cum ar fi: Românii timoceni, Românii din Istria a căror dispariție nu va întârzia mult, Românii din Meglenia cari au început să emigreze în Țara-mumă și *Aromânii sau Macedo-românii*.

Dintre toate aceste frânturi ale neamului românesc, ne vom opri asupra *Aromânilor*, pe cari vom încerca să-i facem cunoscuți din punct de vedere istoric, etnografic, folkloric, lingvistic, artistic, cultural etc.

Unde sunt așezați Aromânii

Teritoriul pe care îl ocupă astăzi Aromânii în grupuri sau mase compacte e, relativ, redus. De fapt, Aromânii apar împrăștiați prin ocupațiunile lor în tot cuprinsul peninsulei balcanice: apar în orașele Serbiei, Bulgariei, ca și cele din Tracia și Grecia veche; îi găsim în orice punct de intersecție între regiuni diferite sau la noduri de drumuri. Dar aceasta constituie o împrăștiere ce nu poate fi încadrată atunci când e vorba să urmărești sub raportul etnic ținuturile unui popor. Regiunile aromânești sunt următoarele:

a) Masivul muntos al Pindului care se găsește în continuitate teritorială cu Tesalia. Amândouă aceste regiuni — Pindul și Tesalia — ne prezintă cea mai mare și mai compactă masă de Aromâni. Aci sunt cele mai numeroase sate exclusiv aromânești, printre cari amintim: 1. *Avdela*, focarul cultural-național al cauzei aromânești, patria lui Apostol Margarit; a fost incendiat pentru ultima dată în 1905 de către antărții greci; el se găsește la poalele muntelui Vasilița (2300 m.). 2. *Aminciu*, zis și *Meșova* e un orașel de fapt, renumit în istoria Aromânilor prin drepturile autonome ce le dobândise de la Turci; e patria lui Averof; e în același timp și un leagăn istoric, întru cât pe aci au trecut armatele lui Caius Iulius Caesar ca să se întâlnească cu cele ale lui Pompeiu în Tesalia; trecutul cultural al acestui orașel a activat mult mișcarea creștinească — deci a Grecilor — în dezvoltarea ei. 3. *Samarina*, un important centru curat aromânesc; se găsește la poalele muntelui *Smolcu*, cel mai înalt vârf al Pindului; e renumit prin seria de căpitani-eroi pe cari i-a dat în mișcările creștinești în contra Turcilor în epoca lui Ali-pașa,

în jurul anului 1821 precum și mai târziu. 4. *Perivoie*, supranumit și comuna bravilor, la poalele muntelui *Oul*. 5. *Călaril'i*, vestit în direcția industriei de o artă superioară, mai ales

Păstor din munții Pindului.

în ceea ce privește argintăria. 6. *Săracu*, frumoasă comună în formă de amfiteatru, patria marelui I. Coletti. În afară de acestea, relevăm încă câteva: *Băiasa*, *Furca*, *Turia*, *Amer*, *Pădz*, *Breaza*,

Zmizi, Laca, Cirneși, Grebeniși, Florlu, Flumbu-rari, Cornu, Dzinradz, Malacași etc. Demn de relevat e faptul că toate comunele sau satele sunt locuite exclusiv de Aromâni, fără nici un singur strein măcar, fie el grec, evreu sau alt neam. În ceea ce privește aspectul satelor, de reținut că toate casele sunt clădite din piatră, cu mai multe încăperi și chiar câte unul până la două etaje.

b) Regiunea *Veriei*, în imediata apropiere a Salonicului. Aci avem următoarele sate: *Dol'ani, Sel'ia-de-sus, Sel'ia-de-jos, Xirulivad* etc. În direcția continuitate apare și regiunea *Vodenei*, cu sate ca *Puticina, Fetișa, Morihova* etc. Aceste două centre în anii din urmă au primit grele și ireparabile pierderi prin colonizarea Grecilor asiatici în coastele lor. Din această cauză o bună parte din populație a și început să emigreze în Țara-mumă.

c) În spre Apus de Salonic avem regiunile Românilor din Albania, numiți *Fărșeroși*. Astfel e ținutul *Coriței*, în jurul căreia sunt: *Pleasa, Șipisca*, celebra *Moscopole* (azi aproape complet distrusă), *Frașari*, etc. În nordul *Coriței* e regiunea *Bitoliei*, cu sate și orașele în jur, cum ar fi: *Târnova, Magarova, Nijopole, Gopeși, Molloviște, Pârlep, Crușova, Resna, Ohrida, Struga, Beala-de-sus; Beala-de-jos* etc. Spre Apus avem regiunea numită *Muzachia*, cu centrul ei *Berat*, cu *Fearica, Dușari, Vârtoși* etc., precum și regiunea *Valonei*, cu sate ca: *Bunavia, Scrofolina, Armeni, Bestrova, Selenița* etc.

d) În fine, ca ultime grupuri mai compacte, ar fi de amintit grupul Aromânilor de la poalele muntelui Olimp, și cel al Megleno-românilor de la nord-vestul Salonicului.

Acestea sunt grupările mai încheiate și mai

numeroase ale Aromânilor. Evident, între acestea, ca și în alte regiuni ale peninsulei, se găsesc răzlețite ca niște enclave câte 2-3 sate tot de Aromâni, încercuite de moarte de mase compacte eterogene. Regiunea care se impune prin numărul locuitorilor, ca și prin închegarea lor omogenă este regiunea Pindului și a Tesaliei — două regiuni cari, în vremurile vechi, și anume începând cu secolul al X-lea, au format așa numitele țări aromânești *Vlahia-mare* și *Vlahia-mică*, precum și *Valahia-de-sus* și *Valahia-de-jos*.

Istoria Aromânilor

Din conglomeratul pestriț al naționalităților balcanice care locuiesc mai ales în Macedonia cea vecinic scăldată în sânge, cea mai interesantă individualitate etnică pentru oricare vizitator strein, sub toate raporturile, e cea a Aromânilor. Un neam viguros și plin de vioiciune; ospitalier și generos chiar față de dușmanii săi; animat de un puternic sentiment de libertate deplină și susceptibil oricărei culturi; o fire nobilă și plină de mărinimie: iată Aromânul. „Cea mai frumoasă însușire caracteristică a Aromânilor — zice germanul J. Weigand — e năzuința de a se cultiva, pentru ca astfel să-și ușureze traiul. Aceasta e cu atât mai surprinzător, cu cât la așa ceva ne așteptăm puțin în țările peninsulei balcanice. Ei întrec în inteligență pe Bulgari, Albanezi și pe Greci. Sunt deștepti și au pretențiuni modeste“. Un alt învățat, Kinitz, scrie următoarele: „Aromânii au o mare dispoziție pentru lucrările de artă și o aptitudine extraordinară pentru arhitectură“. Englezoaica Mary Adelaide Walker care i-a vizitat și ea în 1860 observă că „Aromânii stau în frunte

ca spirit de antrepriză comercială, ca muncă și ca inteligentă“. Iar marele învățat al Franței, fostul consul al lui Napoleon, anume Pouqueville, scrie, printre atâtea altele, și următoarele:

Bătrând din Pind în etate de 102 ani.

„Aromânii procurau Franței încă de pe timpul lui Ludovic al XVI-lea lână de oi și capre. Acești oameni economi au început apoi odată cu anul 1700 să se răspândească pretutindeni, înființând

cașe de comerț la Neapole, Livorno, Genua, în Sardinia, Cadix, în Sicilia, Malta, Veneția, Trieste, Ancona, Ragusa, Viena, Constantinopol și Moscova“.

Descendenți în bună parte ai colonilor romani veniți în regiunile de azi ale Aromânilor încă de pe timpul lui Paul Emiliu (secolul al 2-lea înainte de Cristos), acești Aromâni care formau granița cea mai de sud a elementului românesc au fost relativ mai scutiți de puhoaiiele barbare decât frații lor din Dacia lui Traian. Și-au păstrat și ei graiul românesc datorită tot munților. De altfel până astăzi încă viața lor e legată de munți și până astăzi ei zic că locuința sau casa lor e muntele: *casa noastră-i muntele* — ceea ce e echivalent cu *codru-i frate cu Românul*, întru cât muntele și codrul i-au adăpostit adesea graiul, datinele și întreaga lui viață românească. Un călător strein, Benjamin de Tudella care i-a vizitat cam după 1150 scrie următoarele: „Valahii (adică *Aromânii*) trăesc în țara lor numită Valahia. Locuesc în munți. Sunt iuți ca și căprioarele. Nu au fost războiți, deci nici supuși de nimeni până acum, din cauza terenului și a munților atât de accidentați și inaccesibili, cunoscuți numai de ei“. Iar un cronicar bizantin, Kekavmenos, scrie: „Neamul Valahilor este un popor căruiia îi plac terenurile greu accesibile și e datat creșterii vitelor. Sunt curajoși și obișnuiți cu luptele“.

Aromânii sunt cei dintâi din întregul neam românesc care s'au constituit într'un stat politico-militar independent, formând în secolul al 10-lea *Marea Vlahie* și *Mica Vlahie* în Munții Pindului și în Tesalia. Ei sunt cei dintâi care au cunoscut vremurile de glorie pe calea armelor, glorie care a culminat sub domnia împăratului

Ioniiu. A fost atât de temut elementul românesc din sudul Dunărei în aceste timpuri, încât în oștile bizantine intra groaza cea mai mare când auziau că trebuie să se lupte cu Valahii. Un general al armatelor bizantine spunea împăratului său că „oștenii săi nu pot duce lupta cu foamea și cu Valahii — două rele greu de luptat“. Ceva mai mult: bărbăția legendară a acestor Români sud-dunăreni a fost atât de mare, încât ea a făcut ca un cronicar spaniol anume Ramon Muntaner să numească această țară, care se numia *Marea Vlahie* sau *Blaquie la Grant* cum îi ziceau cronicarii cruciatelor franceze de pe atunci, ca fiind „cea mai temută țară din lume“.

Dar, și zilele de glorie încep să apună. Fatalitatea istorică a făcut ca, prin interpunerea și așezarea Slavilor în sudul Dunării, elementul aromânesc să se vadă definitiv despărțit geograficește de România Daciei traiane. Această despărțire a fost prima și cea mai gravă lovitură dată acestui element. De acum înainte, după secolul al 13-lea, Aromânii rămân izolați de restul românismului dacic, continuându-și singuri și încercuți de dușmani luptele lor aprige pentru tot ce formă viața și ființa lor națională. „Tari prin pozițiunile lor în care s'au aciuat — scrie Pouqueville —, ei au avut înțelepciunea ca să ceară la momentul oportun de la Sultani o capitulațiune capabilă ca să-i pună într-o situațiune mai bună decât cea a Raialelor. Începând cu secolul al 11-lea, douăzeci-și-patru de generații de Români ocupă munții Iliriei, Traciei, ai unei părți din Macedonia, ai Epirului și Peloponesului. Acești păstori valahi au asistat la căderea imperiului bizantin. Ei au văzut defilând înaintea munților lor: Latini, Normanzi, Catalani,

Francezi, împărați, cesari, sebaști, cnezi, despoți", fără ca cineva să-i poată supune!

Strânși ca într'un cerc de fier după ce Turcii cuceresc peninsula balcanică, Aromânii continuă viața independentă sub forma căpitănelor, menținându-și cu toată mândria națională conștiința că ei sunt descendenții celui mai strălucit popor cuceritor și organizator, anume ai Romanilor, numindu-se *Rumâni* sau *Ar(u)mâni*. Grație nu numai vitejiei lor, pe care un Ali-pașa tiranul nu a putut-o înfrânge, ci și înțelepciunii lor ei au reușit să aibă până târziu de tot o independență vrednică de invidiat și anume: chiar sub Turci, anumite comune aromânești erau quasi-autonome, întru cât, la părăsirea teritoriului cutărei comune, Turcul „trebuia să-și despotcovească caii săi, pentru ca să nu ducă nici o fărâmă de pământ în afara granițelor sale". Inșă, luptă pe viață și moarte pornesc în contra lor nu numai oarde musulmano-albaneze, ci și Grecii despre care poetul Virgilius spune că „să ne temem de Greci chiar când aceștia ne aduc daruri". După ce eroismul legendar al renumiților armatoli aromâni de pe timpul lui Ali-pașă ca și din timpul revoluției din 1821 asigură înlăturarea tiraniei turcești ca și independența însăși a Greciei, drept răsplată neamul aromânesc și-a văzut pe cei mai distinși aleși ai săi sângerați sau măcelăriți de bandele grecești binecuvântate de patriarhia din Constantinopol și conduse și de reprezentanții ei. Incepând mai cu seamă din 1903, când propaganda cultural-națională prinse rădăcini adânci în masa Aromânilor, omorurile comise de Greci se ținură lanț. Zeci și sute de fruntași de Aromâni au căzut victime în lupta națională, după cum numeroase biserici și sate au fost distruse de aceiași canibali ai existen-

ței naționale aromânești. Un măcel îngrozitor se dezlănțuise asupra nefericiților Aromâni, măcel cum nu prea a cunoscut întregul neam românesc din nordul Dunării. Aproape nu e colț din munții Pindului aromănesc care să nu fi fost martor la o luptă pe viață și moarte între mult încercații și de Dumnezeu părăsiții Aromâni și între Grecoteii mișei organizați în bande pentru exterminarea vieții naționale aromânești. Orice izvor, ca și toți codrii seculari, plâng în undele ca și în freământul lor de zi și noapte atâtea vieți de Aromâni răpuși după aprige încercări, iar de cele mai multe ori în mod mișelesc. Viața acestor oropșiți Aromâni formează cea mai zguduitoare tragedie din istoria neamului românesc. Doliul înăbușitor pe care l-a îmbrăcat întregul Pind îți desfășură înspăimântătoarea priveliște a unui cumplit însângerat popor intrat în agonie națională după crâncene și cu totul înegale încercări nimicitoare. Din minunatul și strălucitul tablou patriarhal al variatelor aspecte pitorești ale vieții aromânești de care răsunau răzători toți munții, astăzi ți se strânge inima de durere când vezi că

La Pind a noastre sate
Se năruesc acum ;
Ruine-s pretutindeni,
Morminte 'n largul drum.

Ard satele pe coaste,
Românii pleacă 'n stol ;
Pustiu rămâne Pindul,
Pustiu, de cîntec gol.

Atâta urgie, parcă atâta blestem de nimicire s'a abătut asupra acestei neprețuite ramuri a poporului român, încât, crucindu-ne în fața dezastrului la care asistă întregul Pind îndurerat, ne întrebăm în graiul aromănesc:

*Doamne, țe lăeț au șaptă
Di Armân'i-l'ahâte-au traptă ?*

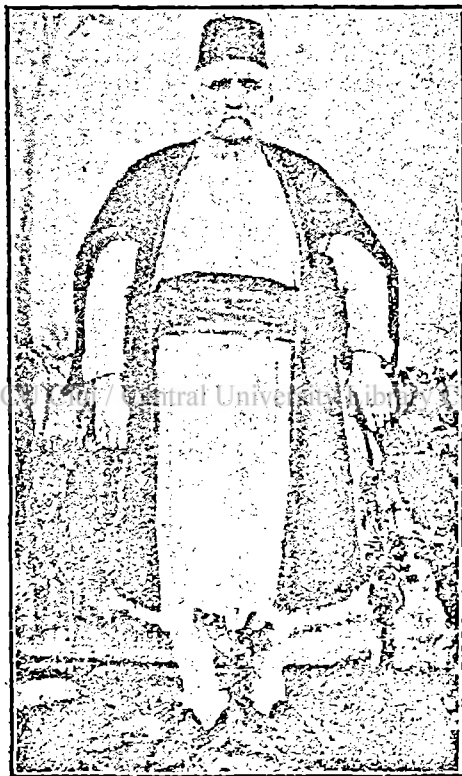
adică:

Doamne, ce nelegiuiri au făcut
Că Aromânii au suferit atâtea ?

Ocupațiile Aromânilor

Ca și o bună parte din neamul românesc de astăzi care trăește liber între granițele Daciei traiane, și Aromânii au fost din cele mai vechi timpuri păstori, crescători de mari și multe turme de oi, capre, precum și de erghelii de cai. Ca și astăzi în mare parte, în vremurile de mai înainte întreaga peninsulă balcanică era împânzită de viața păstorească a Aromânilor. Tot ce era regiune muntoasă și prielnică pentru pășunat era stăpânită de ei. Intocmai *Mărginenilor* sau *Mocanilor* din Munții Sibiului cari cutreerău până mai deunăzi cu oile lor toate colțurile Țării românești trecând în dreapta Dunării, sau în spre Moldova, sau chiar până dincolo de Nistru, tot așa a fost și cu Aromânii: întregul Sud dunărean era străbătut în lung și lat de ei în decursul tuturor secolelor, dar mai ales în timpuri mai vechi. Dotat cu aceleași frumoase calități ca și strămoșii lor Romani și Iliri, acest neam, deși la origine din păstori, a putut totuși domina prin inteligența lui scilpitoare ca și prin sufletul său superior toate popoarele ce conlocuiau în această peninsulă — întocmai cum marea înălțime a munților înalți domină dealurile și șesurile, sau după cum vulturul cel ager domină din înălțimile sale traiul tuturor viețuitoarelor pământești. Strâns legat de viața păstorească, era firesc ca traiul să nu fie închinat unui singur colț de pământ șes și închis, ci să fie în funcție de văi adânci, de plaiuri încântătoare, și mai ales de munți înalți în timp de vară. Dar, întocmai munților în fața cărora se deschid priveliști felurite ca și orizonturi largi și tainice, tot așa e și cu sufletul păstorului cutreerător de munți: îmbrățișează atâta bogăție și atâta varietate grăitoare

a naturii, încât, prin peregrinările pe cari le face — de voie, de nevoie —, el devine ager la minte și adânc cuprinzător cu inima. Așa se explică în bună parte de ce păstorul care n'a stat locului,

Cetnic aromân din Pind.

care a străbătut cât mai multe regiuni e mai sprinten, mai vioi în toate decât unul care nu iese din orizontul satului sau regiunii sale.

Însă, cu vremea, și această viață patriarhală a început să-și piardă din teren, mai ales după ce se înghebează viața de state politico-militare. Prin granițele ridicate între ele, peregrinările păstorești încep să decadă, așa că, într'un târziu, Aromânii oieri s'au văzut siliți să trăiască izolați între ei între hotare de state, pierzându-și din ce în ce mai mult contactul întăritor al ființei lor etnice. În atari condițiuni, firește că păstoritul primia lovituri grele, întru cât acum migrațiunile cu oile în regiuni cât mai distanțate și aparținând unor state diferite nu mai erau posibile sau dacă erau posibile, deveniau de cele mai multe ori din cale afară de anevoioase și împovăra-toare. Și atunci, Aromânii închiși între granițe politice, sau cei fixați în anumite regiuni din cauze felurite ale unor împrejurări tot așa de neînălăturat, s'au văzut siliți să-și reducă oieritul și să se dedea altor ocupațiuni care să le asigure existența zilnică. Dar, aceste ocupațiuni nouă nu le puteau practica la munte, ci în medii streine de viața lor originară, și anume la șes, în orașe și în mijlocul celorlalte neamuri streine. În felul acesta, renunțând la viața păstorească, se și făceau primii și hotărâtorii pași spre un amestec cu celelalte limbi, spre o asimilare, spre desnaționalizare. Așa s'a întâmplat încetul cu încetul ca toți Românii ce locuiau în munții Serbiei ca și pe coastele Dalmației să dispară, slavizându-se. Mărturii de aceste pierderi grele ale poporului român sunt multe și le recunosc, ba chiar le aduc înșiși învățații streini cărora, totuși, greu le vine să spună asemenea adevăruri. Așa, bunăoară, învățatul sârb J. Cvijici scrie următoarele: „Slavizarea Aromânilor care s'a făcut în proporții puternice e foarte remarcabilă... Înainte vreme, multe regiuni cari

astăzi sunt slave erau populate de păstori aromâni, trăind în așezările lor de vară. Slavii au pătruns încă din Evul-mediu și s'au amestecat cu acești indigeni. După acest amestec, Aromânii au început să se slavizeze... Numeroase ținuturi astăzi slăvitate, cari se reliefează printr'o inteligență vie și un tip brunet mediteranean, nu sunt decât foste regiuni locuite de Aromâni slavizati..."

Dar, ocupațiunea Aromânilor n'a fost nici în trecut numai păstoritul. Parte din ei, și paralel cu păstoritul, practicau pe o scară întinsă și *cărvănăritul*, adică un fel de căraușit ce se făcea — ca și astăzi încă — cu ajutorul caravelor formate în general din catări. Caravanele aromânești erau acele care deserveau în lung și în lat întreaga peninsulă balcanică, mergând adesea din munții Pindului până la Budapesta, la Viena și chiar până 'n orașele Germaniei ca și în cele de pe coasta Adriaticei nordice: transportau produse indigene, încărcând în schimb din aceste țări articole necesare populațiunilor balcanice, sau chiar deservind circulația persoanelor. Aceste caravane ale îndrăzneților și scrutătorilor Aromâni au trecut și Dunărea chiar pe timpul Domnitorului Cuza ajungând până la Iași — pornind din munții Pindului.

În decursul secolelor constatăm că și cu populația aromânească de cărvănari s'a petrecut același lucru ca și cu păstoritul. Același învățat sârb Cvijici, care a studiat temeinic Sudul dunărean, vorbind de populațiunile slave din regiunile dinarice, scrie: „Păstoritul și cărvănăritul slav din aceste regiuni sunt moștenite de la vechea populațiune românească de prin aceste părți. Sârbii din aceste părți sunt numiți *Vlahi* și se ocupă cu creșterea turmelor de oi și cu

chiragilâcul, adică cu cărvănăritul. Ceea ce e și mai caracteristic, e faptul că tocmai din sânul acestei populațiuni *valahe*, astăzi complet sârbizate, ies cei mai buni negustori jugoslavi“.

Mărturiile vii venite chiar din partea streinilor asupra pierderilor grele de populație românească sud-dunăreană sunt atât de numeroase, încât re-producerea lor nu ar încăpea nici în zeci de pagini. Dar, nu ne vom opri asupra acestui din cale afară de dureros proces de desnaționalizare, ci vom releva încă un aspect caracteristic neamului aromânesc.

A reduce ocupațiunile Aromânilor numai la păstorit și cărvănărit, este a-i cunoaște incomplet. Chiar aceste două ocupațiuni, prin modul în care sunt practicate, necesită o dezvoltare paralelă în direcția comerțului — ceea ce o constatăm astăzi la oierii Sibiului cari sunt și cei mai buni și mai pricepuți negustori. În adevăr, în cursul veacurilor, ca și astăzi, pătura cea mai tenace și mai pătrunzătoare de comersanți din peninsula balcanică au fost și sunt încă Aromânii. Mărturiile scriitorilor streini pe care le-am reprodus aci sunt mai mult decât convingătoare. Același Cvijici scrie: „Grecii și Aromânii au devenit primii comersanți ai peninsulei, în special în regiunile centrale“.

Și nu numai atât. Aromânii au fost și sunt reprezentanții prin excelență și ai altor ramuri de activitate comercială și artistică. Finețea superioară a lucrăturilor lor în ale argintăriei a stârnit admirații chiar și în țările Occidentului. Astfel Pouqueville de pe timpul lui Napoleon scrie: „Clasa poporului lipsită de capital a recurs la o ramură industrială foarte rentabilă în Albania ca și în Grecia: la fabricarea obiectelor de argint și aur. Deși lipsiți de modele,

acești argintari lucrează destul de bine aurul și argintul“.

Atât numai încă e puțin. În direcția civilizației și a culturii, dintre toate popoarele balcanice, exceptând pe Greci, Aromânii stau în fruntea tuturor. Sârbul Cvijici scrie: „După Greci, adevărații reprezentanți ai civilizației balcanice sunt Aromânii... Macedonia occidentală slavă dacă prezintă infiltrații de civilizație balcanică, aceasta se datorește Aromânilor, întru cât acești Aromâni, care au trăit în număr mare și în această regiune, au fost agenții principali ai acestei civilizații vechi balcanice“. Din sânul acestei populațiuni de Aromâni au răsărit atâtea personalități cari au ilustrat diferitele aspecte culturale politice și militare ale Greciei, Serbiei, Bulgariei și României, în cât într'un panteon românesc ele ar merita să ocupe locuri de frunte. Un singur exemplu din atâtea. Vorbind de Aromânul Ioan Coletti care pe vremea lui Ion Ghica era plenipotențiarul Greciei la Paris, Francezul François Lenormant scrie: „Dacă Aromânii n'au produs în timpurile moderne decât o singură personalitate de ordin superior, aceasta a fost fără nici o discuție prima dintre oamenii de stat ai Greciei, anume Ioan Coletti. E ușor să recunoști în acest Coletti, atunci când i se studiază viața sa și când e comparat cu contemporanii și rivalii săi, toate caracteristicile unui om de rasă latină“. Și, ca să se vadă că nu avem a face aci cu excepții, reproduc și ce zice un alt învățat francez, Heuzey, vorbind de poporul aromân față de cel grec: „Prezența Valahilor printre Greci e un izvor de certuri și procese, în cari Grecii, deși mai numeroși, nu au în totdeauna biruință. Grecul, în ciuda spiritului său suplu, fin, se lasă bătut de către Aromân a

cărui tactică e mai răbdătoare și mai bine condusă. Acești păstori sunt o putere în țara grecească: în ciuda urei grecești, ei dispun de o forță care îi menține inatacabili“.

Iată, prin urmare, chiar după mărturiile streinilor, cum Aromânul ne apare rând pe rând nu numai drept cel mai ager păstor al cărui unic stăpân și frate îi e natura; nu numai neîntrecutul și neobositul cărvănar străbător de țări întinse și depărtate; nu numai un dibaciu și temut fruntaș al comerțului; nu numai neînvinșul luptător-erou al tuturor cauzelor mari și nobile, ci și un strălucit factor al culturii, al artei, al politicii, al civilizației în general. E suficient să amintim de existența celei mai strălucite instituții culturale din secolul al 18-lea, și anume de *Academia* din Moscopolea aromânească cea distrusă de oardele albano-musulmane, pentru ca să înțelegem și mai bine afirmațiunea lui Pouqueville care zice că „Valahii au și biblioteci bine asortate în cărți franceze și italiene; ei posedă bune ediții de clasici greci și un strein găsește la ei tipărituri literare ce sunt greu de purtat în călătorii“.

Vitalitatea aromânească.

O strălucită pagină în trecutul Aromânilor o formează și figurile de eroi, precum și cele eminentamente intelectuale pe care le-a dat acest neam. Spațiul restrâns nu ne permite să ne extindem multnici în această direcție; de aceea și relevările vor fi sumare și reduse.

Un popor muntenesc atât de viguros ca cel aromânesc era firesc ca să dea naștere unor mari căpitani de arme. Suntem în epoca frământărilor național-religioase din Balcani. În contra Musulmanilor se ridică creștinii sub auspiciile

bisericeii dominante în peninsula, și anume sub egida crucei grecești, sub drapelele căreia se înrolează și Aromânii. În luptele încinse, dacă Grecii au susținut lupta prin patriotismul lor manifestat în direcție retorică, politică, eco-

Aromâncă fârșeroată din Albania.

nomică, financiară, culturală etc., Aromânii, în schimb, au opus întregului acest patriotism vitejia, eroismul lor epopeic, strălucitele lor fapte de arme. De fapt, cei mai renumiți căpitani revo-

luționari în contra Semilunei au fost Aromâni. Nu-i vom cita pe toți, vom aminti doar câțiva: *Riga Fereos*, promotorul mișcării revoluționare grecești era un Aromân din satul Veleștin din Tesalia; la fel și eroii *Bucuvala*, *Blașava*, *Andrușu*, *Cionga*, *Diacu*, legendarul *Bociari*, teribilul *Caciandoni*, *Zidru*, *Ghițu*, *Nicu Ceara* etc. Sunt cu adevărat legendare vitejiile acestor armatoli. Străinii din apus care i-au cunoscut, mai ales acei cari erau contemporani și se interesau la fața locului și de aproape de toate aceste mișcări nu găsesc mai elogioase caracterizări pentru acești neprețuiți fii ai munților aromânești, cari, cu prețul sângelui lor, au dat Greciei moderne independența dorită. Invățații din Occident, cum ar fi un Pouqueville, un Fau-ri-el, un Lenormant etc., nu se simt împăcați de a nu releva în repetite rânduri bravura extraordinară a Aromânilor. Pentru ca să ne facem o slabă idee de ce a trebuit să fie un Caciandoni pentru Turci, redăm aci un scurt pasaj din amănunțita descriere pe care o face francezul Fau-ri-el asupra zguduitoarei încăerări dintre Mu-sulmani și eroul Aromân. Anume: într'un târziu, Caciandoni, rănit grav, prin peripeții emoționante, a fost prins de Turci și dus la lanina împreună cu un frate al lui. Aci, culcat în piață, i s'au sfărâmat oasele genunchiului cu ciocanul. Caciandoni nu a scos nici un țipăt, nu a vărsat nici o lacrimă, suferind „atâtea lovituri de ciocan câte au trebuit să-i strivească toate oasele de la șolduri până la degetele picioarelor“.

Dar, șirul figurilor reprezentative ce au eșit din sânul neamului aromânesc nu a fost numai de natură războinică. Găsim Aromâni tot atât de strălucit manifestându-se și în alte direcții, cu singura înfristătoare constatare că cei mai

mulți au servit unor cauze cu totul străine, întru cât personalitățile lor nu aveau teren de a se manifesta în interiorul vieții aromânești și numai pentru ea. Dintre aceștia, vom aminti pe următorii:

1. *George Averoff*, originar din Aminciu, a pus la dispoziția statului grecesc întreaga sa avere de milioane, construind și întreținând instituții școlare și bisericăști. Numele lui îl poartă azi și un mare vas de război al Greciei, care a avut un rol însemnat în războiul european din 1914—1918.

2. Baronul *Sina*, originar din Moscopole, a construit cu averea sa Academia din Atena care e o glorie arhitectonică pentru Grecia.

3. *Dumba*, originar tot din Moscopole, a ajuns la înalte demnități diplomatice în Austria. Iată ce se poate citi într'o publicațiune grecească: „Marele *Dumba*, un Aromân curat, a consacrat mari sume pentru înfrumusețarea Atenei. De asemenea și baronul *Sina*, alt Aromân autentic, după ce a făcut avere în Viena, a clădit Academia din Atena“. Banca *Sina* din Viena devenise celebră, în timp ce *Dumba* a devenit consilierul intim al împăratului Frantz Ioseph și membru în Casa Magnaților.

4. Marele *Andrei Șaguna*, cea mai strălucită figură a cauzei românești ardelenice din punct de vedere cultural-religios. Era originar din împrejurimile Moscopolei, născut fiind la Budapesta.

5. *Emanoil Gojdu*, membru în Casa Magnaților în secolul al XIX-lea, e tot aromân. Familia Gojdu e aceea care a ridicat catedrala din Oradia-Mare.

6. Familia *Mocioni*, care a jucat un rol și în în revoluția de la 1848, e tot de origine aromână.

7. Nume care vor rămânea pentru totdeauna în literatura grecească, cum ar fi poetul *Crustali*, poetul *Zalacosta*, istoricul *Lambros*, poetul *Vlahos*, umanistul *Pantazides*, poetul *Valaoritis* etc., sunt toți fii de Aromâni.

Ne oprim aci cu relevarea aceasta, fără la aminti și de alți fii ai neamului aromânesc care s'au ilustrat fie în activitatea variată a Țării românești, fie în alte state, cum ar fi Serbia și Bulgaria! Ceea ce vrem să remarcăm aci e că nici poporul aromân nu a fost lipsit de reprezentanți bine reliefați în domenii diferite, după cum nici luptători pentru propria-i cauza nu i-au lipsit. Dacă, totuși, o bună parte din valorosul lor tribut l-au dăruit atât de generos Grecilor, aceasta se datorește faptului că biserica dominantă de care depindeau și Aromânii era cea grecească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Graiul.

Dar, care și cum e graiul acestor Aromâni? Ce datini au ei? In ce raport stă sufletul lor față de cel al Românilor liberi? Sunt oare ei frați de același sânge cu cei din România?

Iată câteva întrebări care își au rostul lor, mai ales pentru următorul motiv. Mulți Români din Țara românească nici nu cunosc pe Aromâni; pentru aceasta îi consideră Greci. Pe de altă parte, în șiretenia lor, mulți Greci, ca să reușească în scopurile lor, se dădeau mai ales în vremurile din urmă drept Aromâni. De aci, o confuzie generală.

Și nu numai atât. Ca pedagogie națională, chiar școala română a păcătuit și păcătuește mult, pentru că, în general, mai toți profesorii

de limba română, de istoria Românilor și de geografia lor ori au ignorat pe acești Aromâni în cursurile lor, ori că nici nu s'au silit să-i cunoască. Și astfel s'a continuat această tristă și dureroasă eclipsă de cultivare și educație națională.

Să răspundem însă cât mai pe scurt la întrebările de mai sus. După cum am văzut, începând cu secolul al 13-lea, Românii sud-dunăreni, adică Aromânii, se despart pentru totdeauna de cei din Dacia Traiană. Nu mai au nici un contact între ei. Au trecut de atunci peste șase sute de ani. Și știm că limba unui popor se schimbă încet și pe nesimțite așa cum se schimbă și organismul ca și înfățișarea unui om pe măsură ce trec anii. Peste șase sute de ani, și totuși graiul Aromânilor e, de fapt, același cu cel al Dacoromânilor. Iată o dovadă: o poezie aromânească transpusă în limba română:

Loară valea-valea oile
Pri tu mardzinea di-alun'i.
—„Iu duți turma, picurare,
Și-iu dipun'i?"

Apucară valea-valea oile
Prin marginea de aluni.
—„Unde duci turma,
[păstorule,
Și unde cobori?"

—„Iu s'mi duc, o lai fârtate
Că nu știi țe-i la cășeri...
Vîntul suflă ș'nu se-avd
[cântiți
Di flueri!

—„Unde să mă duc, măi fârtate,
Că nu știi ce-i pe la stâni...
Vîntul suflă și nu se aud
[cânțece
De fluere!

Ș'că fudzim.. Iarna i greaună
Și nă-alasă-ahânță an'i
Fără noatin'i, fără n'iale
Ș'gulișan'i!"

Și că fugim... Iarna e grea
Și ne lasă atâția ani
Fără noateni, fără mielușele
Și goi!"

Eara seară. Pri tu neguri
Dipunea cupii di oi.
Ș'țe jilos plândzea pădurea
Dinăpoi !..

Era seară. Prin neguri
Coborau turme de oi.
Și ce jalnic plângea pădurea
În urmă !..

—, Oară bună, cara, du-te,
A lai oarfân picurar,
Ș' Dumnidză s'le-aducă
[tute,
Tute-ambar !"

—, Drum bun, dară, du-te,
Măi nefericitul păstor,
Și Dumnezeu să le aducă
[toate,
Toate norocos!"

Pentru o și mai temeinică edificare, reproducem încă o poezie:

Tu plaiurile dit Pindu
Se-anălă fumlu nsus,
Că arde vatra noastră
Și graiul ni e dus

In plaiurile din Pind
Se 'nală fumul sus,
Căci arde vatra noastră
Și graiul ni e dus.

Tu plaiurile dit Pindu
Nu-azghiară n'eaună'n maiu,
Și plîng a noastre feate
Ca frînte di năvaiu.

In plaiurile din Pind
Nu zbiară mieluşea în mai,
Și plîng ale noastre fete
Ca zdrobite de viscolire.

Tu plaiurile dit Pindu
Pădurile mași armîn,
Că ardú-a noastre case
Și moare lailu-Armân !...

In plaiurile din Pind
Pădurile nu mai rămân,
Căci ard ale noastre case
Și moare nefericitul Aromân !.

În fața unor asemenea dovezi, oare mai poate fi măcar umbră de îndoială că graiul Aromânilor e unul și același cu cel al Românilor liberi, deși amândouă aceste dialecte au început să se despartă dinainte de anul una mie după Cristos? Mai poate fi cineva care să mai știe pe gânduri că Aromânii sunt frați de sânge și grai cu Românii din România Mare? Ar putea fi cineva care, citind și următoarele proverbe aromânești:

*Boulu s'leagă di coarne și omlu di limbă ;
Muntile di neaună nu se-aspere ;*

*Vimtu seamîn'î -- furtună adun'î ;
Soarile da(= răsare) ș'nădinte ca s'cântă cucotlu (= cocoșul).*

sau următoarea ghicitoare despre aî:

*Un arbure mare-mare
Frundzale își are ;
Albe di-ună parte,
Lăi di-alantă parte,*

să nu exclame cu cea mai adâncă convingere și în același timp cu mirare și bucurie că Aromânii sunt frați cu Dacoromânii? E de prisos, prin urmare, orice stăruință asupra acestui fapt¹⁾.

Ceea ce rămâne acum de știut este starea lor actuală și ce soartă le rezervă viitorul.

* * *

Grație mărinimiei naționale a Țării românești, viața cultural-națională a Aromânilor a primit întreaga pulsație din partea Patriei-mume. După războiul Independenței și până astăzi școalele și bisericile aromânești au avut bugetul lor pendinte întâi de Ministerul de externe — după ce fusese de cel de instrucție —, iar astăzi din nou de Ministerul de instrucție. Relativ, bugetul a fost suficient; conducerea și administrația însă nesatisfăcătoare. De altfel nici prevederile politice național-externe asupra problemei lor nu au fost mai presus.

Imprăștiati în mase sau grupuri răzlețe în întreaga peninsulă și năpăstuiți în întregul lor patriotism național de atâtea nemiloase viscoliri, Aromânii rămân ca cei mai furtunați fii ai neamului românesc atunci când e vorba de apă-

1) Acelora ce doresc să cunoască mai bine și mai complet pe Aromâni, le recomand cartea mea *Antologie aromânească* sau *Biblioteca națională a Aromânilor*, vol. I. (Nuși Tulliu, *Poezii*), publicată de mine.

rarea credinței și graiului străbun. Inchipuiți-vă o corabie cumplit clătinită de valurile urieșe ale mării — și veți avea icoana zbuciumului istoric și neînduplecat în care a viețuit și în care își mai prelungește zilele existența cultural-națională a Aromânilor. Au avut un ideal ce sta ca o flacără nestinsă în mijlocul unei furtuni; astăzi el pare o licărire mai mult imaginară, pe care numai ochii înfrigurați în sângeroasele încăierări naționale o mai văd prin vitregia copleșitoare a vremurilor. Școalele le sunt pe ducă. Biserica — aproape o umbră. Multe sate nici nu au biserică și nici preot. Nenumărați alți factori, care de care mai grozavi, amenință cu dezastru întreaga chestiune aromânească. Dacă la atâtea considerațiuni de o supremă îngrijorare am adăuga și hotărîrea neclintită a Statelor în care trăesc Aromânii — anume Grecia, Serbia, Albania și Bulgaria — de a omogeniza etnicește teritoriile, adică de a asimila cât mai repede și complet tot ce constituie o minoritate etnică, vom înțelege atunci și mai limpede viitorul pe care soarta li-l rezervă acestor Aromâni.

Din întreaga masă ce viețuește în Sudul Dunării, rând pe rând vom asista la dispariția tuturor grupărilor sale:

1. *Istroromânii* pot fi considerați aproape pierduți;
2. *Meglenoromânii* sunt pe cale de lichidare națională, întru cât o parte din ei au și emigrat în Țara-mumă, iar puținii rămași la granița greco-bulgară se văd în adevărate guri de lupi;
3. *Aromânii* propriu ziși — din Grecia, Albania, Serbia, și Bulgaria, — astăzi, după atâtea lupte ucigătoare, cumplite, se simt ca și vulturii cu aripile iremediabil înfrânte, iar o bună parte

din ei se sting pe zi ce trece într'o înspăimântătoare agonie națională;

4. *Timocenii* și cei de pe țărmul sudic al Dunării se văd și ei grav amenințați în existența lor națională.

Aceasta e realitatea, acesta e bilanțul.

În fața acestei tragedii naționale, nu rare ori Aromânii și-au simțit ochii înecați în lacrimi, spunând totuși: „Noi, Arumân'il'i, him oarfân'i, noi nu-avem tată! Să știm noi că bănează tatăl nostru și atumțea s'nă vedeț!“ (=noi, Aromânii, suntem orfani, noi nu avem tată! Să știm noi că trăește tatăl nostru și atunci să ne vedeți... „ce putem face noi“). Iar dacă se va recurge la aceleași promisiuni de scăpare și reînviore, Aromânii vor exclama în corul suprem al stingerii lor așa cum au strigat și altă dată:

„*Ma când va s'nă ascăpaț? Când va s'murim?*“¹⁾

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Adică: „Dar când ne veți scăpa? După ce vom muri?“

Cisntiți mai marii neamului, cunoscându-le munca și viața.

<i>Busuioceanu Al. I.</i> Figuri și cărți	20
<i>Irimescu-Cândești I.</i> Aurel Vlaicu	s. p.
<i>Lovinescu E.</i> Gh. Asachi	40
— C. Negruzzi	50
— Gr. Alexandrescu	50
<i>Lupaș I. Prof. A.</i> Șaguna	10
<i>Simionescu I.</i> Oameni aleși II României	80
— Sp. C. Haret	5
— N. Milescu	5
<i>Soveja. Titu</i> Maiorescu	45

Toate se pot căpăta de la „*Cartea Românească*“
trimețând banii prin mandat postal.

Adevăratul Român e dator să-și cunoască țara și neamul.

<i>Bizerea Pr. P.</i> Români din Jugoslavia . . .	5
<i>Brătescu C. Prof.</i> Dobrogea.	5
<i>Bucuța Em.</i> Români din Bulgaria.	5
<i>Cantemir D.</i> Descrierea Moldovei	50
<i>Ciurea V.</i> Vechiul ținut al Sucevii.	5
<i>David M. Prof.</i> Munții Apuseni.	5
<i>Georgescu I.</i> Români din Ungaria.	5
<i>Gheorghiu I. A. Căp.</i> Privești din Bucovina	60
<i>Horea V.</i> Români de peste Nistru.	5
<i>Longhin Hossu P.</i> Valea Jiului.	5
<i>Mureșanu I.</i> Jud. Turda-Arieș	5
— Ardealul	60
<i>Năstase G.</i> Basarabia	5
<i>Orghidan G.</i> Țara Bârsei	5
<i>Popu-Câmpeanu I.</i> Câmpia Transilvaniei. . .	5
<i>Papahagi Tache.</i> Macedo-Români.	5
<i>Reli S.</i> Amintiri dintr'un castel pe Nistru .	25
<i>Simionescu I.</i> Orașele din România.	90
— Bucovina	5
— Ardealul	5
— Moldova.	5
<i>Todică G.</i> Țara Hațegului.	5

Toate se pot căpăta prin „*Cartea Românească*”,
trimițându-se banii prin mandat postal.

Răspândiți

printre Cărturarii orașelor, dar mai cu seamă ai
satelor din România cât și peste graniță

„CALENDARUL GOSPODARILOR“ pe anul 1928

întocmit de Prof. I. Șimionescu

E cel mai românesc calendar; de când apare (e în al 8-lea an), s'au împrăștiat aproape jumătate de milion de exemplare; din cuprinsul lui s'au folosit multe cărți de citire pentru școalele complimentare, ceea ce-l face *adevărată carte* a cursurilor de adulți și complimentare.

Cine comandă *din vreme* mai mult de 10 exemplare dintr'odată, capătă un scăzământ însemnat din preț.

Din păreriile altora:

„Calendarul acesta a isbutit să prindă, mulțumită priecerii întâi și dragostei mai ales, cu care e înjghebat“ (Idea europeană).

„Cartea fornează o enciclopedie de cunoștinți“ (Foaia școlară din Oradea-Mare).

„Am ajuns să-l așteptăm acum în pragul fiecărui an“ (Buletinul Cărții).

Comenzile se fac *din vreme* la

«CARTEA ROMÂNEASCĂ»

Seria B. „Sfaturi pentru gospodari“.

- No. 1. Încrierea păsărilor de Prof. C. Moțaș.
- „ 2. Des re tovărășil de Prot. C. Dron.
- „ 3. Despre scarla iua de Dr. I. Gheorghiu.
- „ 4. Livada din sămburi de G. Gheorghiu.
- „ 5. In jurul casei de M. Lupescu.
- „ 6. Casa de I. Simionescu.
- „ 7. Morcovul și alte legume de P. Roziade.
- „ 8. Sifilism de Dr. E. Gheorghiu.
- „ 9. Temeiul îmbunătățirii vitelor de Th. Chitor.
- „ 10. Votul obștesc de A. Gorovei.
- „ 11. Creșterea porcelor de C. Oescu.
- „ 12. Viermi de mătasă de T. A. Cădărău.
- „ 13. Ofița sau tuberculoza de Dr. E. Gheorghiu.
- „ 14. Poarta de Prof. V. Babeș.
- „ 15. Alege-a emițelor de C. Lacritianu.
- „ 16. Creșterea păsărilor de Prof. C. Moțaș.
- „ 17. Măturile boșeriste de Maior I. Mihai.
- „ 18. O stupină dintr'un roiu de N. Nicolaescu.
- „ 19. Cum se întemelază o vie de D. M. Cădere.
- „ 20. Răsădita și Piantele din răsad de V. Sadovennu.
- „ 21. Leuzia de dr. E. Gheorghiu.
- „ 22. Mesteșugul vopsitului cu burueni de Art. Gorovei.
- „ 23. Cum orbim de I. Giavan.
- „ 24. Păstrarea carnei de porc de G. Gheorghiu.
- „ 25. Calul de Prot. E. Uarischi.
- „ 26. Doctorul în casă de Dr. O. Apostol.
- „ 27. Cum trebuie să ne hrănim de E. Severin.
- „ 28. Lămurirea legii dărilor de Iuliu Pascu.
- „ 29. Beția de Dr. Emu Gheorghiu.
- „ 30. Lămurirea Constituției de Artur Gorovei.
- „ 31. Boale parazitare la animale, cari trec la om de C. Moțaș.
- „ 32. Folosinte nesocotite in gospodărie de I. Simionescu.
- „ 33. Mama și copilul, de Dr. M. Manușel.
- „ 34. Îndrumări spre sănătate, de Dr. I. Bordea.
- „ 35. Despre hrană, de Dr. I. Bordea.
- „ 36. Omul și societatea de Al. Giuglea.
- „ 37. Bucătăria sâtenel de Maria Col. Dobrescu.
- „ 38. Sfata de zahăr de C. Lacritianu.
- „ 39. Ingrășarea pământului de I. M. Dobrescu.
- „ 40. Friguri de băta de I. Dumitrescu.
- „ 41. Banul de A. Giuglea.
- „ 42. Sfaturi practice de Ing. A. Schorr.
- „ 43. Lămurirea calendarului de A. Giuglea.

- „ 44. Conjunctivita granuloasă de *Dr. I. Glăvan.*
- „ 45. Burueni de leac de *A. Volanschi.*
- „ 46. Sfaturi casnice de *Maica Raluca.*
- „ 47. Cultura tomatelor de *I. Isvoranu.*
- „ 48. Rețete pentru gospodine de *Maica Raluca.*
- „ 49. Lingoarca de *T. Dumitrescu.*

Seria C. „Din lumea largă“.

- No. 1. Ucraina de *G. Nastase.*
- „ 2. Cehoslovacia de *I. Simionescu.*
- „ 3. Munții Apuseni de *M. David.*
- „ 4. Flulanda de *I. Simionescu.*
- „ 5. Bucovina de *I. Simionescu.*
- „ 6. Basarabia de *G. Nastase.*
- „ 7. Dobrogea de *C. Bratescu.*
- „ 8. In spre polul sud de *I. Simionescu.*
- „ 19. Olanda de *Ap. D. Culea.*
- „ 10. Viața in adăneul mărilor de *O. Moțaș.*
- „ 11-12. A. Șaguna de *I. Lușăș.*
- „ 13. Către Everest de *I. Simionescu.*
- „ 14. Români de peste Nistru de *V. Harea.*
- „ 15. Ardealul de *I. Simionescu.*
- „ 16. Lituania de *G. Nastase.*
- „ 17. Cămăia Transilvaniei de *Ion Popu-Câmpeanu.*
- „ 18. Moldova de *I. Simionescu.*
- „ 19. Români din Ungaria de *I. Georgescu.*
- „ 20. Jud. Turda-Arieș de *I. Mureșeanu.*
- „ 21. Țara Hategului de *Gavril Todica.*
- „ 21. Sp. C. Haret de *I. Simionescu.*
- „ 23. Danemarca de *Magaa D. Nicotăescu.*
- „ 24. N. Millescu in China de *I. Simionescu.*
- „ 25. Cetățile Moldovenesti de pe Nistru de *Ap. C. Culea.*
- „ 26. Români din Bulgaria de *Em. Bucuța.*
- „ 27. Valea Jiului din Ardeal de *P. Hossu Longin.*
- „ 28. Țara Bârsei, de *G. Orghidan.*
- „ 29. Vechiul ținut al Sucevei de *V. Ciurea.*
- „ 30. Macedo-Români de *Tache Papahagi.*
- „ 31. Români din Banatul jugoslav de *Pr. Bizerea.*

Seria D. „Știință aplicată“

- No. 1. Fabricarea săpunului de *A. Schorr.*
- „ 2. Motorul Diesel de *Ing. Casetti.*
- „ 3. Industria parfomului de *L. Severin.*
- „ 4-5. Aerul lichid de *Ilie Matei.*
- „ 6. Industria azotului de *L. Calon.*
- „ 7-9. Locomotiva de *Ing. Casetti.*
- „ 10. Aeroplanul de *Dr. V. Anastasiu.*
- „ 11. Baloane și dirijabile de *C. Mihăilescu.*
- „ 12. Betonul armat de *Ing. N. Ganea.*
- „ 13. Gări și trenuri de *G. Șiadben.*
- „ 14. Instalarea unei sonerii electrice de *Stel. C. Ionescu.*
- „ 15. Aparat de Radiofonie de *Lt. M. Zapan.*
- „ 16. Tiparul de *V. Romanescu.*
- „ 17. Ce se scoate din cărbuni de *C. V. Gheorghiu.*
- „ 18. Industria materiilor colorante de *O. A. Florea.*
- „ 19. Fotografia de *Locof. M. Zapan.*